

Hegedüs Géza: A magyar irodalom arcképcsarnoka

Emlékszem, Hegedüs Géza monumentális művének első részletével a fürdőkádban ismerkedtem meg, valamikor a hetvenes évek közepén. Furcsa, számomra addig ismeretlen neveket hallottam tőle, s figyelemre méltó verseket az előadóktól, akik közül ma már csak Béres Ilona hangját tudom felidézni. Felerősítettem a rádiót, hogy a víz csobogó hangját elnyomja. Érdemes volt. Mindmáig hálával tartozom Hegedüs tanár úrnak, nem csupán azért, mert fürdés közben megismertette velem Szilágyi Gézát, de azért is, mert ráébredtet: a magyar irodalomtörténet nem egészen úgy fest, ahogyan tanultam, még csak nem is úgy, ahogyan Szerb Antal, Pintér Jenő és mások lefestették. Igen, Hegedüs Gézától tanultam meg, hogy az irodalom története nem a nagy műveknek, nem is a nagy alkotóknak (korszakoknak, irányzatoknak, iskoláknak, szalonoknak, lapoknak, kiadóknak stb.) a története, hanem valami egészen más; ma sem tudnám megmondani, hogy pontosan mi. Tőle tanultam meg azt is, hogy a legjelentősebb alkotók nem feltétlenül a legjobb alkotók is egyúttal, hogy egy másodvonalbeli költő lehet jelentősebb, fontosabb, meghatározóbb, mint tehetségesebb pályatársai.

Szilágyi Géza művei alaposan megvárakoztattak: a Borda Antikváriumban előbb egy ragyogó esszékötetét találtam meg (*Könyvek és emberek*), majd évekkel később a *Holt vizeken* dedikált példányát ("Ostendei emlékül tisztelettel a szerző Bpest, 1908 szept. 10."). A főműre, a *Tristiára* azonban sok éven át hiába vártam, végül kikölcsonöztem és lemásoltam.

Hegedüs Gézának könyv alakban is megjelent arcképcsarnokaival csak jóval később találkoztam.

Arra is emlékszem, első találkozásaim alkalmával mennyire sajnáltam, hogy éppen ő, aki a magyar irodalom történetéről többet tud, mint sokan, akik ilyen cím alatt megjelentettek munkákat, nem ír irodalomtörténetet, "beéri" néhány alkotó rövid portréjának megrajzolásával. Ma már kezdem belátni: az ő tudásával talán ez volt az egyetlen okos magatartás. Mert ugyan miféle történetét lehetne megírni a magyar irodalomnak? A félreértések és meg nem értések történetét? Ez legalább olyan vaskos művé kerekedne, mint a most megjelent két kötet, mégis, joggal érezné úgy az olvasó: talán nem csak ez volt a magyar irodalom. A szüntelen viszályok, gáncsoskodások történetét? Ez már olyan határtalanul nagy téma, hogy ilyen általánosságban talán fel sem dolgozható. Lehet persze még sokféle történetet kreálni, de annak, aki alaposabban ismeri a témát, érthető, ha egyik sincs ínyére.

Vannak persze az arcképcsarnokban is ilyesfajta részletek, amelyek a dolog természetéből adódóan vitathatók. Balassi Bálint arcképe pl. kicsit sötétre kerekedett, ami nem is volna baj: kérdés azonban, hogy akkor Révaival vagy Kazinczyval miért olyan elnéző Hegedüs tanár úr? Azzal a Révaival, aki nem elég, hogy álnéven csepüli minősíthetetlen hangnemben Verseghyt, de ráadásul égisz magasztalja közben mesterét: a Révait álnév mögé rejtőzve dicsérő Révait tarthatjuk ugyan jelentős nyelvésznek, emberileg azonban alig van mentség az eljárására.

Mintha Kazinczynál is megingott volna Hegedüs tanár úr; arcképét egybevetve Csokonaiéval, tanácstalan az olvasó: elismerte vagy nem ismerte el a pályatárs nagyságát Kazinczy? Nos, nem ismerte el; már gyászbeszédében mizantrópnak nevezte "barátját", a későbbiekben pedig nem győzte hangsúlyozni, hogy Csokonai tehetséges volt ugyan, de nem adatott meg neki, hogy valóban jelentős művet alkosson. (Mellesleg: nem ez volt az egyetlen eset, amikor Kazinczy rossz ügy mellett kötelezte el magát; az Iliász-pör néven számontartott irodalmi vitában is rossz oldalra állt.)

Vannak persze kevésbé ismert esetek az irodalomtörténetben, amelyek szintén azt mutatják, hogy egy-egy alkotó, vagy alkotópár portréja összetettebb, mint amilyennek

az utókor gondolja. Itt van pl. Tóth Kálmán és Majthényi Flóra esete. Hegedüs tanár úr portréjából az derül ki, hogy a szoknyapecér költő megkeserítette az ábrándos költő életét. Kevesen emlékeznek rá, hogy a fiatal lány miként tréfálta meg jóvendőbelijét. Állítólag két pohár vízbe fehér port hintett, majd közölte Tóth Kálmánnal, hogy édesanyja ellenzi a házasságukat, okosabb tehát, ha megmérgezik magukat. Tóth Kálmán rögtön rá is állt a dologra; s amikor már kezdett rosszul lenni, Flóra kisasszony kinevette őt, mondván, hogy csak cukrot hintett a vízbe. A költő szerelmespár viszontagságokkal teli élete végül is oly megható, hogy csak azon csodálkozunk: miért nem dolgozták fel regényíróink vagy filmrendezőink a témát.

Egy ilyen arcképcsarnoknál az olvasó, szinte óhatatlanul, a kedvenceit kezdi el keresgélni. És jó eséllyel meg is találja, mert a gyűjteménybe felvett 222 személy igen jól "lefedti" a magyar irodalmat, néhol olyan részeit is, amelyek érdemtelepül nem kaptak hangsúlyt az irodalomtörténeti munkákban. Külön érdekessége, hogy a népszerű szerzőkről (Pósa, Szabolcska, Rejtő) is szól. S helyenként, az egyes írások rövidsége ellenére, meglepően sokszínű képet ad: Dugonics Andrásról nemcsak azt tudjuk meg, hogy korai sikeres regényíróink egyike volt, de azt is, hogy matematikus volt (Ottlik és Esterházy kollégája, ha úgy tetszik), sőt, nyelvünk egyik legsikeresebb megújítója. (Alig van költőnk, akinek ne lett volna Etelka nevű szerelme, a szögedies "kör" szó pedig egyszerűségében is telitalálatnak bizonyult.)

Hegedüs Géza irodalmunknak nemcsak jeles ismerője, de egyúttal jeles ismertetője is; igazi tanár, aki már-már archaikusnak tetsző (s épp ezért igen rokonszenves) didaktikai módszerekkel próbálta meg sok éven át a rádió hallgatóságához is közel hozni az irodalmat. S miként ottani tevékenysége vélhetően a rádió hangarchívumának, úgy írásos tevékenysége a magyar irodalomtörténetírásnak maradandó alkotása.

ANDOR CSABA

A szókincsbővítés lehetőségei a szlovák társalgási és irodalomórákon

A nemzetiségi pedagógusok, a szlovákot tanítók is régóta tudatában vannak annak, hogy a nemzetiségi nyelvoktatásban új utakat kell keresni. Az utóbbi tíz évben többször elhangzott – hivatalosan is –, hogy a nemzetiségi nyelvoktatásban a kommunikatív nyelvtanításra kell a hangsúlyt helyezni. Nem indulhatunk ki abból a feltételezésből, ami sajnos már régen nem igaz, hogy a tanulók a nemzetiségi nyelv anyanyelvi szintű ismeretével jönnek az iskolába. Az iskolának alkalmazkodnia kell a realitáshoz, ti. hogy a családban a nemzetiségi nyelv nem él a régi módon, épp ezért az iskola feladatává válik annak megtanítása. E helyzet felismeréséből adódik, hogy a nemzetiségi nyelvoktatásban is előtérbe került az intenzív és hatékony nyelvtanítás új módszereinek keresése. Ez napjainkra a nemzetiségi iskolák létkérdésévé vált, annak ellenére, hogy az érvényben lévő szlovák nyelv és irodalmi tantervek, melyek a magyar nyelv és irodalom tantervek felépítését követik, kevésbé alkalmasak a tanulók szókincsének fejlesztésére, hiszen összeállításuknál nem ez volt a meghatározó szempont.

Az utóbbi években egyre inkább teret kap a tanári szabadság és az új utak keresése az oktatási folyamatban. Ez kedvez a nemzetiségi pedagógusoknak is, akik eddig is, az adott körülmények között is, keresték az intenzívebb és hatékonyabb nemzetiségi nyelvtanítás lehetőségeit.

A szlováktanárok körében általános vélemény, hogy a szlovák nyelvtanítás egész koncepcióját meg kell változtatni. Ez vonatkozik nemcsak a tananyagra, de a nemzetiségi pedagógusképzésre, a nemzetiségi nyelvtanárok felkészítésére is. Az új